

Lámfalussy Sándor életútja és munkássága

Durgula Judit¹ – Fábián Attila²

ABSZTRAKT: Nincs magyar közgazdász, akinek Lámfalussy Sándorénál magasabbra ívelt volna a karrierje a nemzetközi pénzügyvilágban (Bod Péter, 2015). Életútja csodálatra méltó és egyedi: a jegybankok és tőkepiacok világának egyik legnagyobb szaktektintélye, az euró egyik atyja, az Európai Központi Bank alapítója, az európai integráció egyik hőse és boldog családapa. Másfelől azonban a huszadik század jellegzetesen magyar történeteinek egyike az övé: a tehetséges ifjú, akinek családi története a határokon innen indul, aki végigéli fiatalon a második világháborút, majd nem talál szabad életet saját hazájában, és más országban teljesedik ki. Lámfalussy Sándor 1929-ben Kapuváron született, de joggal érzik magukénak Lámfalussyt a Zala megyei Lenti lakosai, sokáig ott élt a család. Emellett ismert, hogy a világhírű közgazdász több szálon is kötődött Sopronhoz: a soproni Alma Mater egykori professzorának, Lámfalussy Sándornak a fia. Édesapja egykor az egyetem Erdőhasználati Tanszékének volt a vezetője, ő maga pedig a soproni bencésekhez járt gimnáziumba.

Neve méltán az egyik legnagyobb a nemzetközi pénzügyi életben, hiszen szerteágazó munkássága és elért eredményei tiszteletet vívtak ki számára az egész világon. Szakmai életútja előtt tisztelegve vette fel Lámfalussy Sándor nevét, a Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kara, 2016. október 13-án.

KULCSSZAVAK: Lámfalussy Sándor, pénzügyi kultúra, egyetemi tanár, Európai Központi Bank, euro

JEL kódok: B26, G20, G21, E52, E58

Lámfalussy Sándor egyetlen bőrönddel indult el Magyarországról és az életútja során felhalmozott tudással, tapasztalattal gazdagabbá tette egész Európát, sőt az ismert világ pénzügyi kultúráját.

¹ Durgula Judit PhD-hallgató, Nyugat-magyarországi Egyetem Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar

² Dr. Fábián Attila egyetemi docens, Nyugat-magyarországi Egyetem Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar

Gyermekkora és tanulói évei

1929-ben Kapuváron született, Mihailovics Sándorként, régi nemesi családba. Felmenői között találhatóak német, magyar, lengyel és szlovák ősök is. Édesapja a családi név továbbvitele miatt vette fel a Lámfalussy nevet. Gyermekkorát Lentiben töltötte, majd Sopronba költöztek, ahol édesapja az Esterházy-birtokok erdészeti főigazgatója volt.

Az erdész édesapával

Forrás: Nyugat-magyarországi Egyetem Központi Könyvtár és Levéltár fotóarchívuma (2016)

A bencés Szent Asztrik Gimnázium kiválóan megalapozta Lámfalussy nyelvi és matematikai tudását, az országban Trianon után uralkodó közhangulat pedig felébresztette politikai tudatosságát. Mindezek nyomán döntött végül a közgazdász pálya mellett, ami lehetővé tette, hogy a szűkös erőforrásokkal való gazdálkodás révén a közösség érdekeit szolgálja az újjáépítési lázban.

Jávor Egon bencés szerzetes javaslatára Belgiumban, Leuvenben szeretett volna közgazdaságtant tanulni, de a második világháború miatt csupán turistavízummal hagyhatta volna el az országot, így egyetemi tanulmányait a József Nádor Egyetem Közgazdaság-tudományi Karán kezdte meg 1947-ben, melyet 1948-ban szovjet oktatási módszerre épülő, önálló közgazdaság-tudományi egyetemmé szerveztek. Az új rendszer nézeteivel nehezen tudott azonosulni az ifjú Lámfalussy. 1948 karácsonyán látta, hogyan épül a vasfüggöny, így világossá vált számára, hogy már nem csak a tovább tanulás miatt szeretne külföldre menni. Mivel a Leuveni Egyetem biztosította a fiatal egyetemistát, ha sikerül kijutnia Belgiumba, felveszik hallgatóik sorába, így néhány társával megszervezték, és kiviteleztek a fortélyos szökést.

Lámfalussy Sándor, 1948

Forrás: Nyugat-magyarországi Egyetem Központi Könyvtár és Levéltár fotóarchívuma (2016)

Politikai menekültként Belgiumban a Leuveni Katolikus Egyetem hallgatója lett, ahol francia-nyelvű közgazdaságtan-oktatásban részesülhetett, ami akkor még jóval a hagyományos európai iskolák oktatása előtt járt. Tanulmányait kiváló eredménnyel abszolválta 1952-ben, szakdolgozatát Paul Rousseaux-nál írta az angolszász közgazdasági irányzatot előtérbe helyezve a tökéletlen verseny sajátosságairól, és annak a gazdaság működésére gyakorolt hatásáról.

A pályakezdéstől a professzori életműig

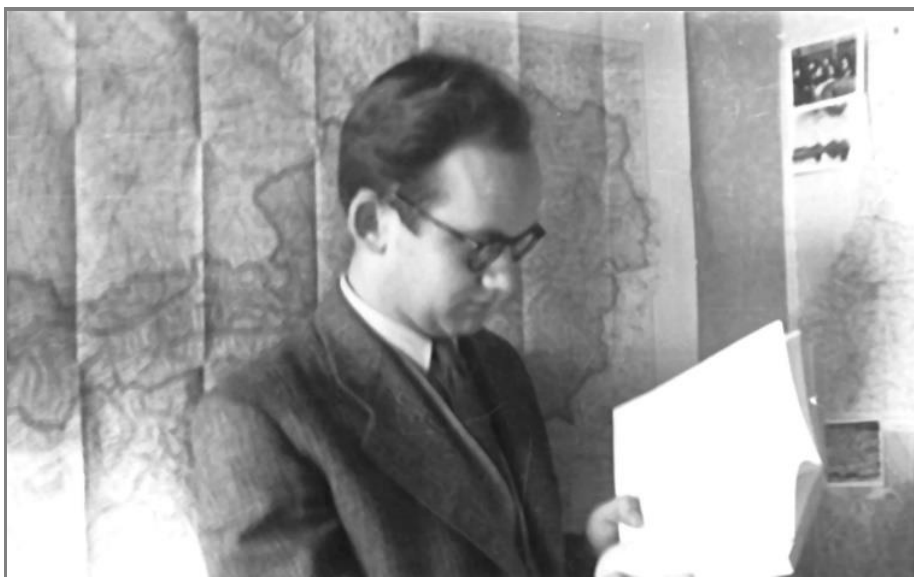
Egy évig egyik kiemelkedő professzora, Léon-H. Dupriez, mellett dolgozott tanársegédként, ahol elmélyíthette szakmai tudását és szélesíthette kapcsolati hálóját. A közös munka nagy hatással volt későbbi munkásságára is. Dupriez a német konjunktúraelemzők hagyományait követte, elemzései mindig mért, számszerűsíthető adatokon alapultak. Meglátásai közül néhány még ma is elgondolkodtató, például, ha a konjunktúra eléri a csúcspontot, utána általában válság következik; a növekedési görbe nem ábrázolható egyenes vonallal. Dupriez támogatásával az Oxfordi Egyetemen folytathatta tanulmányait 1953-tól Philip Andrews és a Nobel-díjas John Hicks szárnyai alatt. Angliában kitért előtte az angolszász világ és megtanult tanítani, mivel tutorként, vagyis konzultáló tanulmányvezetőként oktatott. Az angolszász rendszer merőben eltérő volt, mint amit Belgiumban tapasztalt. Az oktatás itt a pusztán ismeretátadás helyett az érvelésre koncentrált. Disszertációjának témája a hagyományos belga ipar hanyatlása lett, melyet könyv formájában is kiadtak, és 1957-ben a doktori fokozatot is elnyerte a defenzív, vagyis kockázatkerülő beruházások elméletéről, mellyel magyarázatot talált arra, hogy a nyereséget nem termelő hagyományos belga ipar miért tudott tovább működni és miért folytatódtak a beruházások.

Oxfordi tutori munkája során megismerkedett Louis Camuval, a Banque de Bruxelles elnökével, akinek fiát tanította, és akit nagyon érdekelték Lámfalussy elméletei. Camu munkát ajánlott neki, és mivel a belga társadalom mobilitása és komplexitása közelebb állt hozzá, Belgiumban telepedett le, ahol 1956 telén megismerkedett későbbi feleségével, a mélyérzésű Anne-Marieval. 1957-ben házasságot kötöttek, ezzel is szentesítve Lámfalussy belga társadalomba való beilleszkedését.

1955 nyarán kezdett el dolgozni a Banque de Bruxelles gazdaságkutató osztályán, ahol feladatai közé tartozott egy hírlevél elindítása, amely

bemutatta a gazdaság helyzetét és konkrét tanulmányokat közölt a bank ügyfeleinek érdeklődési körébe tartozó területekről (acélipar, nehézgépipar, szénipar). Egyik jelentésében a belga acélipar elkerülhetetlen hanyatlásáról írt – mindezt arra alapozva, hogy az acélipar fejlődését lehetővé tevő természeti adottságok, nevezetesen a feketeszén és az a vasérc eltűnőben vannak –, mellyel felzaklatta a gyártulajdonosokat és felhívta a problémákra a közvélemény figyelmét is.

1961-ben a Belga Politikai Gazdaságtan Királyi Társasága felkérésére tartott előadásán a belga pénzügyi élet valamennyi szereplője részt vett. „A nemzetközi valutarendszer likviditása” című könyve – mely az előadására épült – elemzi és magyarázza a nemzetközi valutarendszer korlátozott vagy éppen túlzott likviditásából eredő problémákat. E mű fordulópontot jelentett életében, innentől kezdett elszakadni az ipargazdaság témakörétől.

A fiatal közgazdász, 1962

Forrás: Nyugat-magyarországi Egyetem Központi Könyvtár és Levéltár fotóarchívuma (2016)

Lámfalussy az 1961-1962-es tanévet a Yale Egyetemen töltötte, tanulmányi évet vett ki munkahelyén. Banki és egyetemi oktatói tapasztalatai mellett az általa képviselt újszerű közgazdaságtani irányvonalat is üdvözölték az egyetemi berkekben. A Yale-n töltött évben kezdett neki

nagy vitaindító – „Az Egyesült Királyság és a Hatok” című – művének, melyben elemezte, hogy a Hatok figyelemreméltó növekedése nem az Európai Gazdasági Közösség tagságának eredménye, hanem éppen fordítva, a tagországok export-vezérelt növekedése tette lehetővé az EGK létrehozását. Lámfalussy a II. világháború után a szabadpiaccal foglalkozó ügy pártfogója és az export-vezérelt gazdasági növekedés egyik szószólója lett. Tanulmányi évében számos amerikai egyetemről kapott meghívást az EGK témáját felölelő szemináriumok megtartására, mivel az amerikaiak nagyon érdeklődtek az Európában zajló folyamatok, valamint ezek Amerikára való hatása iránt. Az Amerikára jellemző szabad információáramlás és kiváló hálózatépítés révén számos hosszú távú, gyümölcsöző kapcsolatra tehetett így szert.

Bankárként az európai pénzvilág tetején

1962-ben a Yale-ről visszatérve megörökölte Albert Kervyn gazdasági tanácsadói munkakörét a Banque de Bruxelles-nél, és ezzel számos munkacsoport tagja is lett, mely nagy hatással volt későbbi munkásságára, érdeklődési körére. Kapcsolatba került többek között a belga gazdasági terjeszkedés finanszírozásával és a bankrendszer reformjával foglalkozó munkacsoporttal, valamint az Európa pénzügyi integrációjával foglalkozó szakmai közösséggel. Kervyn hatására csatlakozott a La Relève baloldali keresztény csoportosuláshoz, amelynek hétfői találkozóira hivatalosak voltak a jegybankelnökök is, hogy az aktuálpolitika, valamint a pénzügyi világ kérdéskörét megvitassák. Később bekapcsolódott a Banque de Bruxelles vezetőségi munkájába; ahol feladatai közé tartozott felállítani a bank befektetési ágazatát. 1963-ban közreműködött az első eurokötvény kibocsátásában, melyet az olasz autópálya-építő vállalat, az Autostrade bocsátott ki 12 millió dollár értékben. Lámfalussy Sándor volt az első eurokötvény letéteményese. 1971-től a Banque de Bruxelles ügyvezető testületének elnökeként dolgozott. 1974-ben fedezetlen devizapozíciókat fedeztek fel a banknál, melynek következtében a bank 3,5 millió belga frankot vesztett. Ennek oka, hogy a felügyelőmechanizmus nem működött hatékonyan, és néhány devizakereskedő nagy összegű pozíciókat nyitott. A „politikai” felelősség Lámfalussyé volt, így a folyamatok stabilizálása után benyújtotta lemondását elnöki tisztségéről.

Robert Vandeputte, a Belga Nemzeti Bank elnöke 1975-ben a Nemzetközi Fizetések Bankjának (BIS) gazdasági tanácsadói, valamint a Monetáris és Gazdasági Főosztályának vezetői posztját ajánlotta fel Lámfalussy-nak, ezzel is tudatva, hogy a BIS szemében nem játszott elítélendő szerepet a Banque de Bruxelles-t ért árfolyamveszteség ügyében. 1976. január 1-én Bázelen, a BIS-nél kezdte új, magasra ívelő karrierjét. A következő év péntekjein szemináriumot tartott a Leuveni Egyetemen, a hét többi napját pedig Bázelen töltötte. A BIS-t eredetileg a német jóvátételi kötelezettségek rendezésének pénzügyi lebonyolítására állították fel. Az európai fejlődésével azonban a „jegybankok jegybankja” egyre inkább banki funkciókat kezdett betölteni, mivel a jegybankok által náluk lehetővé tett pénzt kölcsön formájában helyezték ki. A BIS erényei közé sorolható, hogy a bankár- és közgazdászcsoportok szoros kohézióban dolgoztak. Lámfalussy részt vett a G10 országok pénzügyminiszterei és jegybankelnökei tömörítő OECD-bizottság munkájában az olajárrobbanások időszakában, ahol felmerült, hogy a BIS-nek új, ellenőrző, megfigyelő és felügyelő szerepet is be kell töltenie a pénzügyi újrahasznosítás során. A dollárválság kapcsán a BIS-t a lebegő árfolyamrendszerre való áttérés, vagyis a tagállamok túlzott árfolyam-ingadozástól való megvédelem tette ismét fontossá. Két üléstípus alakult ki a BIS-nél: a legfontosabbak a G10-csoport ülések voltak, valamint az EGK jegybankjainak ülései, melyekkel párhuzamosan különböző munkacsoportok is tanácskoztak. 1982-ben baljós jelek mutatkoztak Mexikóban, kezdetét vette a latin-amerikai adósságválság, melynek átmeneti kezelésére a Bázeli Bizottság, valamint az Eurovaluta Állandó Bizottság refinanszírozást biztosított a jegybankok garanciavállalásával. Lámfalussy 1985-től a BIS vezérigazgatói tisztségét töltötte be, emellett számos szervezetben is közreműködött, például a Bellagio-csoportban vagy a Háromoldalú Bizottságban.

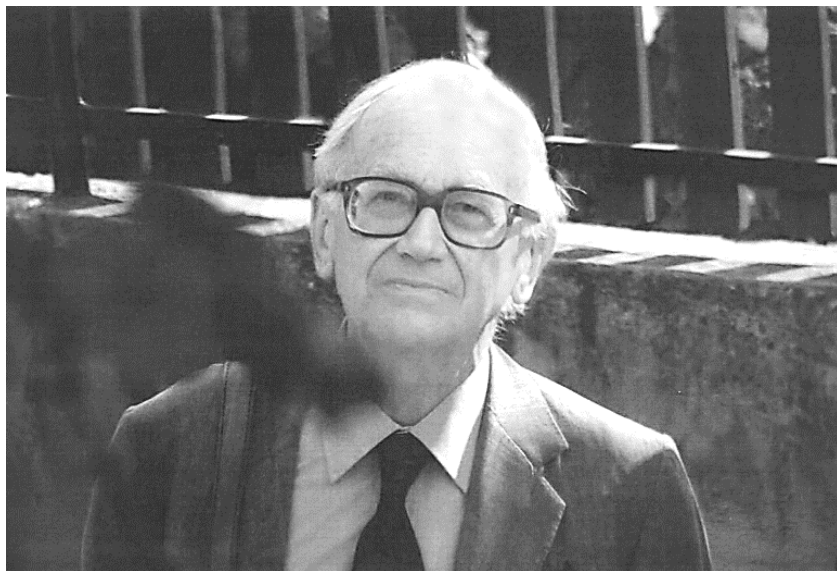
Lámfalussy érdeklődésének középpontjába egyre inkább az európai monetáris integrációt megcélzó projektek kerültek. A Werner-jelentés kapcsán felmerült a mai napig megválaszolatlan kérdés: továbbra is a reálgazdasági szintű együttműködéshez ragaszkodjanak, vagy keressenek intézményi eszközöket a monetáris politika területén? Végül a monetaristák és a reálgazdasági változtatások támogatói közötti vitának a monetáris unióhoz történő csatlakozás reálgazdasági feltételekhez való kötése vetett véget. Jacques Delors, az Európai Bizottság elnöke, a monetáris unió és a közös piac elkötelezett híve volt, irányításával 1988-ban alakult meg a

Gazdasági és Monetáris Unió (EMU) gyakorlati megvalósítását célzó Delors-bizottság. Delorsnak kivételes tehetsége volt az érveléshez és sikerült meggyőznie a kormányfőket és jegybankelnököket, hogy a közös piac után a fejlődés következő lépcsőfoka a közös fizetőeszköz. Lámfalussy Delors-bizottság-beli feladata a majdani Európai Központi Bank terveinek kidolgozása volt. „Hétszer vagy nyolcszor vettem részt a bizottság ülésein” — emlékszik vissza egy interjúkötetben. Ugyanott megemlíti azt a korábbi meghívást, amelyet a politikai rendszerváltozás idején kapott, nagy feladat betöltésére. „Antall József viszont, az 1990-es szabad választások után hatalomra került első nem kommunista miniszterelnök, felkért, hogy legyek pénzügyminiszter vagy a Nemzeti Bank elnöke. Nemet mondtam. Az indokaimat egy hosszú beszélgetésben fejtettem ki Antallnak és más magyaroknak: máshol telepedtem le, és bár nem tagadtam meg a magyar gyökereimet, 40 éve éltem külföldön, így egyszerűen nem ismertem elég jól Magyarországot. Akkoriban olyan magyarok léptek színre, akik tökéletesen alkalmasak voltak ezeknek a tisztségeknek a betöltésére.” (Lámfalussy–Maes–Péters, 2014, 170.) Az elkészült Delors-jelentés a maastrichti szerződés részévé vált.

Lámfalussynek, az Európai Monetáris Intézet (EMI) első elnökeként 1994–1997 között fel kellett készítenie a pénzügyi világot az euró érkezésére. Ebben praktikus célt szolgált az európai monetáris rendszer, ugyanis a magán ECU már működött, a jegybankok megismerhették egymást, és így könnyebbé válhatott a monetáris unió létrehozása. 1994-ben Bázelen kezdték meg az EMI felállítását, hogy majd az létrehozassa az Európai Központi Bankot. A határidő szoros volt, 1999. január 1-re el kellett készülni, hiszen ekkora tervezték az euró bevezetését. Addig számos akadályt kellett elhárítani, köztük az informatikai fejlesztések halaszthatatlan bevezetését, a bankárok és a politikai elit kétkedését. A terveket sikerrel véghez vitték. Lámfalussy az EKB elnöki posztját magas korára való tekintettel már nem vállalta el. A pénzügyi stabilitás és bankfelügyelet helyzetét, kilátásait a következőképpen összegezte 1997-es búcsúbeszédében az EMI leköszönő elnökeként: „Ne terheljék túl a monetáris politikát olyan feladatokkal, amelyet nem képes elvégezni.”

2000-ben, második visszavonulása után az Európai Értékpapírpiacokat Szabályozó Bölcsök Tanácsának elnöki tisztségére jelölték, mivel kiváló kapcsolatai voltak a francia Pénzügyminisztériummal. A franciák attól tartottak, hogy Európa nem rendelkezik megfelelő jogszabályrendszerrel a bankok és a pénzügyi szektor egészének lefedésére; valamint az

egy-egy tagországok kormányai nem fognak tudni egyezségre jutni. Lámfalussy és tanácsa gyorsan azonosította a problémát: európai szinten nem lehetett megkülönböztetni a nemzeti országgyűlések közreműködésével történő jogalkotási folyamatot és az uniós ajánlásoknak a kormányok hatáskörébe eső gyakorlati megvalósítását. Ennek orvoslására az Európai Parlament jogszabályt bocsátott ki, de a végrehajtó rendelet kibocsátása már az országok kormányaink feladata volt. Mivel a két jogszabály teljesen összekeveredett, megszületett a négyszintű jogalkotási folyamat gondolata az európai pénzügyi szabályozást befolyásoló döntési mechanizmus hatékonyabbá tételére, melyet „Lámfalussy-eljárás”-nak neveznek.

A professzor, 2005

Forrás: Zalaegerszegi Szakképzési Centrum
Lámfalussy Sándor Szakképző Iskolája fotóarchívuma (2016)

2008-ban az új belga pénzügyi szerkezet megalkotásával foglalkozó magas szintű bizottság elnökévé választották, melynek fő feladata javaslattétel arra vonatkozóan, hogy a jövőben milyen módon lehetne megóvni a pénzügyi rendszert az akkorihoz hasonló válságoktól.

Lámfalussy Sándor az élő példája annak, milyen kivételes teljesítmény érhető el a lehetőségek, a tehetség és a szenvedély hármásával.

Lámfalussy a háború után Európa újjáépítésével kívánta szolgálni a közösséget, egész pályafutását ez motiválta. Örömmel töltötte el, hogy létrehozta az eurót, ami működött, de szomorúsággal látta a működési hibáit.

Kitüntetései

Érdemeinek elismerésére Lámfalussy Sándor a belga királytól 1993-ban bárói címet kapott. Ugyanebben az évben Popovics Sándor díjjal is elismerték munkásságát. 1997-ben megkapta a Német Szövetségi Köztársaság Érdemrendjének főtisztje elismerést, majd 1998-ban a Lipót-rend főtisztje címet. 1999-ben a francia Becsületrend parancsnoki fokozatát vehette át. 1995-ben a budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem díszdoktora lett, 1998-tól a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja, 1999-től a miniszterelnök gazdasági tanácsadó testületének elnöke volt, 2001-ben a Corvin-lánc kitüntetettje lett. 2003-ban a Nyugat-magyarországi Egyetem díszdoktorrá fogadta. 2007-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztjét a csillaggal, majd 2008-ban az MTA Wahrmann Mór emlékérmét kapta. Ugyanabban az évben a Sólyom László államfő által életre hívott magyarországi oktatás lehetséges fejlesztésének és a korrupció problémájának elemzésére létrejött Bölcsék Tanácsának tagja lett, 2013-ban megkapta a Magyar Szent István Rendet.

Lámfalussy Sándor neve méltán az egyik legnagyobb a nemzetközi pénzügyi életben, hiszen szerteágazó munkássága és elért eredményei tiszteletet vívtak ki számára az egész világon. Az első igazi európai polgárok egyike, aki élete során mindvégig az egységes Európa megteremtésén munkálkodott, mindemellett az egyik legnagyobb magyar pénzügyi szakember, akire méltán lehet büszke minden magyar ember.

Közéleti tevékenysége

- A Magyar Tudományos Akadémia külső tagja 1998 óta, szakterület: monetáris politika, gazdaságpolitika, gazdasági növekedés, nemzetközi pénzügyi piacok;
- A Nyugati Magyar Tudományos Tanács tagja;
- Académie des Sciences Morales et Politiques Institut de France (levelező tag);
- a Mathias Corvinus Collegium Védnöki Testületének tagja;

- díszdoktor:
 - Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem,
 - Nyugat-magyarországi Egyetem,
 - Debreceni Egyetem,
 - l'Institut d'Etudes Politiques de Paris, Lyoni Egyetem.

Lámfalussy Sándor legfontosabb publikációi:

Investment and Growth in Mature Economies. The Case of Belgium [Beruházás és növekedés az érett gazdaságokban – Esettanulmány Belgiumról], 1961.

Money Substitutes and Monetary Policy [Pénzhelyettesítők és monetáris politika], 1961.

La liquidité du système monétaire international [A nemzetközi valutarendszer likviditása], 1961.

The United Kingdom and the Six [Az Egyesült Királyság és a Hatok], 1963.

Les marchés financiers en Europe [Az európai tőkepiacok], 1968.

The Role of Monetary Gold over the Next Ten Years [A monetáris arany szerepe a következő tíz évben], 1969.

„Rules versus discretion”: an essay on monetary policy in an inflationary environment [„Szabályok kontra mérlegelés”: esszé az inflációs környezetben működő monetáris politikáról], 1981.

The Changing Environment of Central Bank Policy [A jegybanki politika változó környezete], 1984.

Central Banks and Financial Stability [A jegybankok és a pénzügyi stabilitás], 2004.

Monetary Policy and Systematic Risk Prevention [Monetáris politika és módszeres kockázatmegelőzés], 2006.

A la recherche d'un nouvel ordre monétaire mondial [Egy új globális monetáris rendszer nyomában], 2012.

Részletes publikációs jegyzéke elérhető:

<http://worldcat.org/identities/lccn-n83214965/>

Irodalom

- Bod P. Á. (2015): Visszatekintés Lámfalussy Sándor életútjára. Magyar Szemle, XXIV. 7-8. szám. Letöltve: 2016. december 15.
http://www.magjarszemle.hu/cikk/20150821_visszatekintes_lamfalussy_sandor_eletutjara
- Lámfalussy, Ch. – Maes, I. – Péters, S. (2014): Lámfalussy Sándor, az euró bölcse. Tihanyi Alapítvány Kiadó, Budapest.
- A Nyugat-magyarországi Egyetem Központi Könyvtár és Levéltár fotóarchívuma (2016)
- A Zalaegerszegi Szakképzési Centrum Lámfalussy Sándor Szakképző Iskolája fotóarchívuma (2016)